

6.2. Caracteristici hidrofizice fundamentale ale terenurilor	1
6.2.1. Granulozitatea și porozitatea.....	2
6.2.2. Permeabilitatea	4
6.2.3. Conductivitatea hidraulică	5
6.2.4. Coeficientul de înmagazinare.....	7
6.2.5. Coeficientul de difuzivitate hidraulică	8

6.2. Caracteristici hidrofizice fundamentale ale terenurilor

Apa subterană, în cea mai mare parte, provine din **precipitațiile** care se infiltrază printr-un **sistem de discontinuități** cu geometrie variabilă sub acțiunea gravitației.

Caracteristicile sistemelor de discontinuități separă mediul prin care se mișcă apa subterană după caracteristicile geometrice predominante:

- **Mediu poros** este format dintr-un sistem complex de canalicule cu diametre variabile, rezultat prin comunicarea golurilor care separă granulele din care sunt formate majoritatea rocilor. Discontinuitățile mediului poros sunt de regulă primare/singenetice și caracterizează în special rocile sedimentare și vulcanice.
- **Mediu fisural** este reprezentat printr-un sistem reticular de canale alcătuit din diaclaze, falii, fisuri sau chiar galerii subterane. Discontinuitățile mediului fisural sunt în general secundare cu dimensiuni de o mare variabilitate (de la câțiva angstromi pentru discontinuitățile din rețeaua cristalină a mineralelor până la kilometri în cazul galeriilor din formațiunile carstice).
- **Mediul fisural-poros** este specific rocilor fisurate/fracturate care sunt caracterizate atât printr-un sistem de discontinuități primare (pori) cât și printr-un sistem de discontinuități secundare (fisuri, fracturi etc.). Pentru astfel de medii se consideră un **volum reprezentativ** extins care să înglobeze ambele discontinuități și pentru care se determină o **conductivitate hidraulică** echivalentă.

Mediile discontinui, în raport cu comportamentul lor față de apă, se separă în patru categorii: **acvifug**, **acviclud**, **acvitard** și **acvifer** (**Tabelul 1**)

Tabelul 1. Comportamentul mediilor discontinui în raport cu apa

Denumire mediu	Comportament în raport cu apa		
	Stochează	Transferă	Cedează
acvifug	-	-	-
acviclud	+	-	-
acvitard	+	+	-
acvifer	+	+	+

Studiul **mișcării reale** a apei subterane în aceste medii, utilizând legile generale ale **hidromecanicii** este imposibil de realizat datorită necunoașterii geometriei și distribuției porilor și fracturilor, la precizia cerută de o abordare deterministă. **Mișcarea reală** a apei subterane din mediul discontinuu poros/fisural este înlocuită cu o **mișcare aparentă** într-un **mediu continuu** (solid+goluri), cu condiția ca **debitul** ce trece printr-o secțiune să fie egal cu cel real. Această abordare a studiului mișcării apei subterane apelează la noțiunea de **viteză de filtrație/viteză aparentă** (V) definită ca raport dintre debitul (Q) ce trece printr-o secțiune și suprafața totală a acesteia (Ω):

$$V = \frac{Q}{\Omega}$$

Echivalarea **mediului discontinuu** (poros/ fisural) cu un **mediu continuu** se face prin medierea pe volum (volum elementar reprezentativ) a caracteristicilor, rezultatul depinzând de:

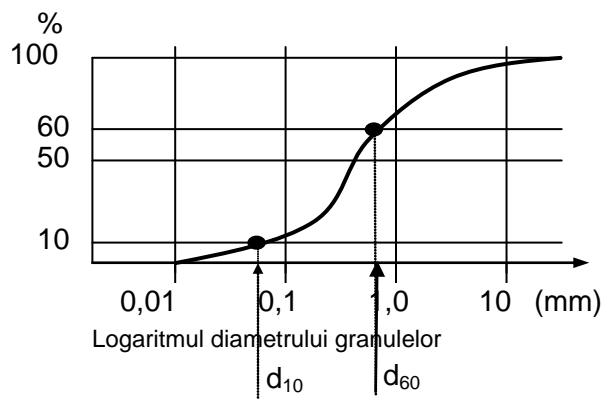
- poziția punctului în care se face echivalarea
- **caracteristica hidrofizică** aleasă
- extinderea domeniului spațial pe care se face medierea.

Caracteristicile hidrofizice fundamentale ale terenurilor, utilizate în ecuațiile curgerii apei subterane și determinate de **granulozitatea** și **porozitatea** acestora sunt: **permeabilitatea** (K_p), **conductivitatea hidraulică** (K), **coeficientul de înmagazinare** (S/S_s) și **coeficientul de difuzivitate hidraulică** (a).

6.2.1. Granulozitatea și porozitatea

Granulozitatea terenurilor este reprezentată de variabilitatea geometrică a granulelor componente. Tehnicile de laborator și metodologia generală de prelucrare a datelor de granulozitate constituie obiectul *Mecanicii rocilor* (Florea M., 1983). Pentru rocile nisipoase analiza de granulozitate se face prin metoda **cernerii**, iar la rocile argiloase se folosește metoda **sedimentării**.

Rezultatele se reprezintă grafic în **histograme** și **curba de granulație** (curba cumulativă), care exprimă distribuția procentuală a granulelor în funcție de dimensiunea acestora (**Fig.1**). Curba de granulație este utilizată pentru calculul **parametrilor** necesari estimării proprietăților **filtrante** și **colectoare** ale formațiunilor reale.

Fig.1. Curba de granulație (curba cumulativă)

Porozitatea este proprietatea fizică a terenurilor de a avea **pori** și este determinată în principal de **granulozitatea** acestora.

Denumirea de **pori** este proprie golurilor intergranulare din nisipurile neconsolidate, primele cercetate pentru capacitatea lor colectoare. Extinderea cercetărilor și asupra capacității colectoare a **rocilor detritice consolidate** (silturi, gresii, conglomerate), a **rocilor de precipitație chimică** (calcare oolitice, calcare cristalizate), a **rocilor eruptive și metamorfice** (andezite, bazalte, granite, gneise, micașisturi), a extins noțiunea de por asupra tuturor tipurilor de goluri din aceste tipuri de roci.

Cantitativ, **porozitatea** unui teren este definită de proporția de **pori/goluri** pe care îi conține într-un anumit volum. Ea determină capacitatea **colectoare (de stocare)** a terenului și este exprimată sub formă de procente:

$$n = 100 \cdot \frac{V_p}{V}$$

în care:

V_p - volumul porilor/golurilor dintr-o probă;

V - volumul total al probei.

Din punct de vedere genetic, **porozitatea totală**, calculată pe baza volumului tuturor porilor, poate fi **primară** și **secundară**. Variația **porozității totale** a rocilor este foarte mare chiar în cadrul aceleiași grupe genetice de roci (**Tabelul 2**).

Tabelul 2. Porozități totale

Terenuri cuaternare	n(%)	Roci sedimentare	n(%)
Turbă	80	Nisipuri	25-35
Soluri	50-80	Gresii neozoice și mezozoice	20-28
Mâluri recente	80-90	Gresii paleozoice	3-12
Nisipuri	30-50	Calcare și dolomite poroase	5
Pietrișuri	20-40	Argile din regiuni de platformă	40
Loessuri	40-60	Argile din regiuni cutate	20
Luturi	20-40	Gipsuri	3-5
Argile și prafuri	35	Anhidrit	1
Tufuri calcaroase	25	Cărbuni	4
Silt argilos, silt loessoid	35-50	Cretă	10-45
Roci metamorfice		Roci magmatice	
Cuarțite, gnaise, amfibolite	2	Trahite	2-9
Șisturi argiloase și silicioase	1-4	Bazalte	1-4
Șisturi argiloase siluriene	2-5	Lave	4-11
Șisturi argiloase oligocene	1-21	Granite	1-4
Marmore	1-2	Alte roci intruzive	1

În studiul dinamicii apelor subterane, **porozitatea totală** (n) este separată în două componente:

- **porozitate deschisă/activă** (n_a);
- **porozitate închisă/de retenție** (n_r).

cu relația:

$$n = n_a + n_r$$

Porozitatea activă (n_a) sau **eficace** (n_e) este cuantificată prin raportul dintre volumul de apă liberă pe care un mediu poros saturat îl eliberează sub efectul unui drenaj complet (drenare liberă, gravitațională, a apei din probă) și volumul său total.

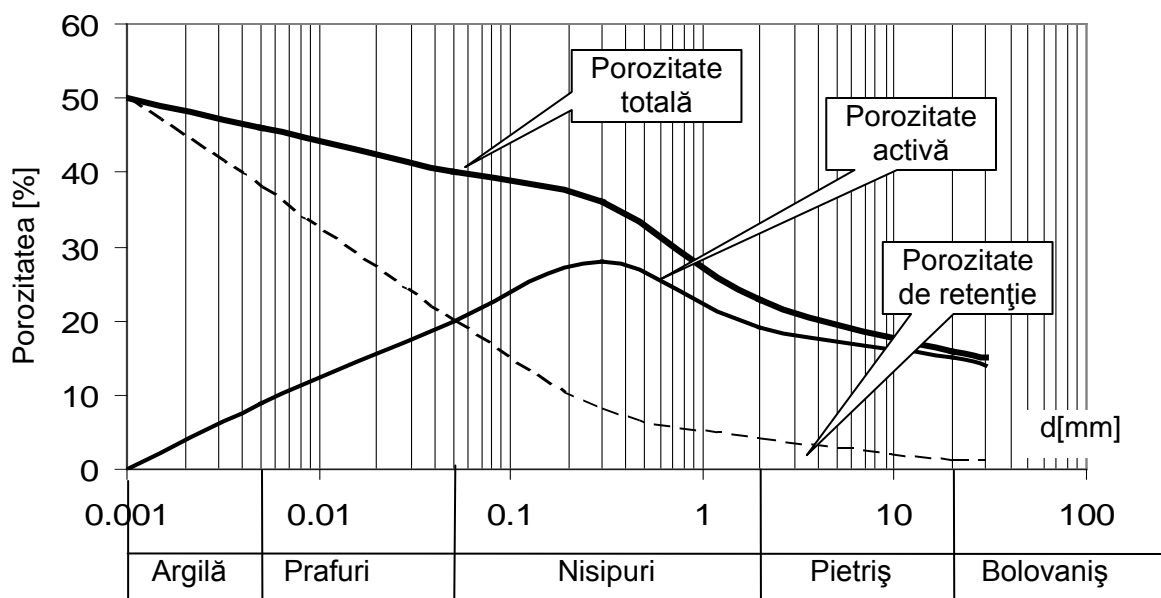
Porozitatea închisă/retenție (n_i) este condiționată de interstițiile și golurile vacuolare care nu comunică între ele și nu participă la formarea permeabilității.

Porozitatea de retenție crește proporțional cu reducerea granulației. Pentru o argilă cu porozitatea totală de 50%, porozitatea de retenție poate ajunge până la 48%.

Porozitatea de retenție este semnificativă și în rocile vulcanice (piatra ponce) și în anumite roci carbonatice.

Pentru terenurile **granulare**, o diagramă sintetică a raporturilor dintre componentele porozității interstițiale (**Fig.2**) evidențiază ca valoarea maximă a porozității active (aproximativ 30%) este plasată la nivelul fracțiunilor de nisip mijlociu și nisip grosier.

Terenurile argiloase și prăfoase au **porozități de retenție** de peste **20%**, în timp ce pentru nisipuri și pietrișuri porozitatea de retenție nu depășește această valoare.

Fig.2. Relația între componentele porozității interstițiale: porozitatea totală, activă și de rețenție pentru terenuri granulare

6.2.2. Permeabilitatea

Permeabilitatea este o caracteristică intrinsecă a formațiunilor geologice dependentă de **dimensiunea** și **forma** golurilor prin care se pot deplasa fluidele. Cu cât este mai mare diametrul porilor (d) cu atât rezistența mediului la curgerea fluidelor este mai mică iar permeabilitatea formațiunilor geologice este mai mare.

Permeabilitatea se cuantifică prin intermediul **coeficientului de permeabilitate** (K_p) definit de expresia:

$$K_p = C \cdot d^2$$

în care

C – coeficient adimensional determinat de forma granulelor;

d – diametrul mediu al particulelor.

Coeficientul de permeabilitate (K_p) are dimensiuni de suprafață și se exprimă în cm^2 , m^2 sau în **darcy** ($1 \text{ darcy} = 9,87 \times 10^{-9} \text{ cm}^2$; **Tabelul 3**).

Tabelul 3. Coeficienți de permeabilitate
(după C.W. Fetter, 1994)

Sediment	K[darcy]
Argilă	$10^{-6} - 10^{-3}$
Silt, silt nisipos, argilă nisipoasă, til	$10^{-3} - 10^{-1}$
Nisip siltic, nisip fin	$10^{-1} - 1$
Nisip bine sortat	$1 - 10^2$
Pietriș bine sortat	$10 - 10^3$

6.2.3. Conductivitatea hidraulică

Conductivitatea hidraulică (K) este un parametru complex determinat de:

- permeabilitatea intrinsecă a formațiunilor geologice (K_p);
- proprietățile fizice ale apei (γ, μ);
- gradul de saturare a formațiunilor (w_v).

În literatura de specialitate termeni echivalenți pentru **conductivitatea hidraulică** sunt:

- **coeficient de filtrare;**
- **coeficientul lui Darcy,**
- **coeficientul de permeabilitate al lui Darcy;**
- **coeficient de hidroconductivitate .**

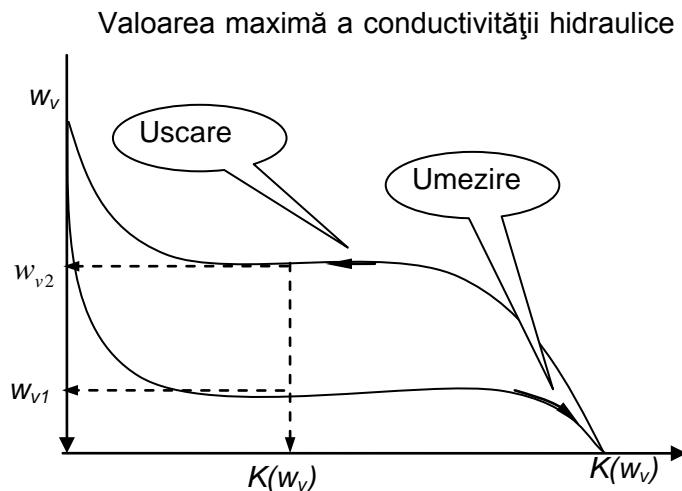
Pentru o formațiune geologică granulară cu **permeabilitatea intrinsecă** K_p , **saturată** cu un fluid cu **greutatea specifică** γ și **vâscozitatea dinamică** μ , **conductivitatea hidraulică** K este definită de relația:

$$K = K_p \cdot \frac{\gamma}{\mu} = C \cdot d^2 \cdot \frac{\rho \cdot g}{\mu}$$

în care d este diametrul particulei caracteristice (de cele mai multe ori fiind echivalat cu diametrul d_{10}).

Pentru formațiunile geologice **nesaturate**, valoarea conductivității hidraulice nu mai este o constantă a formațiunii. Conductivitatea hidraulică a formațiunilor **nesaturate** se modifică în funcție de **umiditate**. În general într-o formațiune geologică nesaturată un fluid se deplasează cu atât mai ușor cu cât **umiditatea** formațiunii este mai mare:

$$K \sim w_v$$

Fig.3. Efectul sensului de variație al umidității asupra valorii conductivității hidraulice

Valoarea maximă a conductivității hidraulice se atinge la saturarea cu apă a formațiunii. Relația dintre conductivitatea hidraulică a unei formațiuni geologice nesaturate și umiditate se determină experimental și este influențată de sensul în care se modifică umiditatea (este prezent fenomenul de "histeresis").

Fenomenul de histeresis face ca o anumită formațiune geologică să aibă aceeași conductivitate hidraulică ($K(w_v)$) la două umidități diferite (w_{v1}, w_{v2}), după cum una dintre ele a fost atinsă prin creșterea umidității (*Umezire*) iar cealaltă prin scăderea (*Uscare*) acesteia (**Fig.3**).

Conductivitățile hidraulice ale formațiunilor geologice **saturate** sunt în funcție de granulozitatea depozitelor și au un domeniu de variație larg, de la 1 până la 10^{-6} cm/sec (**Tabelul 4**).

Tabelul 4. Valori medii ale conductivității hidraulice și ale coeficientului de permeabilitate

Grupa	Caracterizarea rocii	Conductivitatea hidraulică (K) pentru ape cu mineralizație redusă la $t = 20^0 C$		Coeficientul de permeabilitate (K_p)	
		[m/zi]	[cm/sec]	cm ²	darcy
I	Roci cu permeabilitate foarte mare (bolovănișuri și pietrișuri cu nisipuri grosiere, calcare puternic carstificate și roci intens fisurate)	100 ÷ 1000 și mai mare	0,12 ÷ 1,16	$1,2 \times 10^{-6} \div 1,2 \cdot 10^{-5}$	116 ÷ 1160
II	Roci cu permeabilitate mare (bolovănișuri și pietrișuri colmatate cu nisip fin, nisipuri grosiere, roci carstificate și fisurate)	10 ÷ 100	0,012 ÷ 0,12	$1,2 \times 10^{-7} \div 1,2 \cdot 10^{-6}$	11,6 ÷ 116
III	Roci permeabile (bolovănișuri și pietrișuri colmatate cu nisip fin și parțial cu argilă, nisipuri mijlocii și fine, roci slab carstificate și puțin fisurate)	1 ÷ 10	$1,2 \times 10^{-3} \div 1,2 \times 10^{-2}$	$1,2 \times 10^{-8} \div 1,2 \cdot 10^{-7}$	1,6 ÷ 11,6
IV	Roci slab permeabile (nisipuri făinoase, nisipuri argiloase, roci cu fisurație fină, loessuri etc.)	0,1 ÷ 1,0	$1,2 \times 10^{-4} \div 1,2 \times 10^{-3}$	$1,2 \times 10^{-9} \div 1,2 \cdot 10^{-8}$	0,12 ÷ 1,16
V	Roci foarte slab permeabile (argile nisipoase, prafuri, roci foarte slab fisurate)	0,001 ÷ 0,1	$1,2 \times 10^{-6} \div 1,2 \times 10^{-4}$	$1,2 \times 10^{-9} \div 1,2 \cdot 10^{-8}$	$1,2 \times 10^{-3} \div 1,2 \times 10^{-1}$
VI	Roci practic impermeabile (argile, marne, roci masive)	< 0,001	< $1,2 \times 10^{-6}$	< $1,2 \times 10^{-11}$	< $1,2 \times 10^{-3}$

6.2.4. Coeficientul de înmagazinare

În cazul înmagazinării cu **nivel liber** ($h < M$; **Fig.4a**) porozitățile n și n_e se mențin practic invariabile în raport cu **presiunea** ($p = \rho_{apa} \cdot g \cdot h$) astfel încât coeficienții de înmagazinare devin:

$$S_0 = n$$

și

$$S_{e0} = n_e$$

Porozitatea eficace numită și **cedare specifică** (Theis, 1935, 1938) este totdeauna mai mică decât porozitatea totală corespunzătoare fiecărui tip de rocă. Valorile porozității eficace sunt cuprinse între 0,5% pentru nămoluri și argile și 40% pentru pietrișuri și bolovănișuri (**Tabelul 5**).

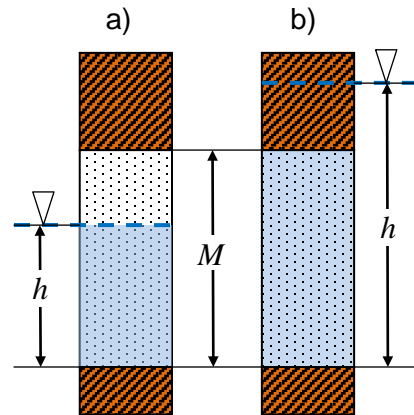

Fig.4. Coeficientul de înmagazinare

Tabelul 5. Porozități eficace pentru diferite tipuri de roci (după M.Albu, 1981)

Denumirea rocii	Porozitatea eficace (%)	Sursa de informație
Nămoluri și argile	0,5-5,0	Castany, 1963
Crete	2,0-5,0	Castrany, 1963
Aluviuni cu fracțiuni argiloase de Buzău de Rin	1,2-1,8 2,0-3,0	Constantinescu et al., 1971 Castany, 1963
lipsite de fracțiuni argiloase	10,0-20,0	Castany, 1963
Nisipuri cu fracțiuni argiloase lipsite de fracțiuni argiloase	2,0-15,0 10,0-25,0 19,3	Castany, 1963 Castany, 1963 Avramescu et. al., 1971
Pietrișuri și bolovănișuri cu fracțiuni argiloase lipsite de fracțiuni argiloase	9,8 30,0-40,0	Constantinescu et. al., 1971 Castany, 1963

În cazul înmagazinării **sub presiune** ($h = M$; **Fig.4b**) variația greutatei specifice, a porozității totale și efective și a grosimii acviferului datorate variației presiunii nu pot fi neglijate, expresia **coeficientului de înmagazinare** fiind (Jacob 1940, 1950; Cooper 1966):

$$S = \rho_{apa} \cdot g (\alpha + n \cdot \beta) \cdot M \quad ; [-]$$

în care

ρ_{apa} - densitatea apei [$M / L^3 : kg / m^3$];

g - accelerația gravitațională [$L / T^2 : m / s^2$];

α - compresibilitatea scheletului mineral [$1 / M / LT^2 : 1 / (N / m^2)$];

n - porozitatea totală [L^3 / L^3];

β - compresibilitatea apei [$1 / M / LT^2 : 1 / (N / m^2)$]

M - grosimea acviferului [$L : m$].

Raportat la unitatea de grosime a acviferului, coeficientul de înmagazinare poartă denumirea de **coeficient specific de înmagazinare** (S_s) și reprezintă cantitatea de apă pe unitatea de volum a acviferului care este înmagazinată/cedată datorită creșterii/reducerii unitare a presiunii:

$$S_s = \rho_{apa} \cdot g(\alpha + n \cdot \beta)$$

Valorile **coeficientului specific de înmagazinare** sunt exprimate în [$1/L$] de regulă $1/m$ și sunt cuprinse în intervalul $10^{-5} \div 10^{-3} m^{-1}$.

6.2.5. Coeficientul de difuzivitate hidraulică

Pentru caracterizarea proprietăților de inerție ale mișcării apei subterane se utilizează noțiunea de **coeficient de difuzivitate a presiunii apei din pori** cunoscut și sub denumirile:

- coeficient de piezoconductibilitate (A.Gheorghe, 1973);
- coeficient de difuzivitate hidraulică (Sarocchi și Levy-Lambert, 1967, Peaudecerf, 1970, Brown et.al., 1972, M.Albu, 1981);
- coeficient de piezotransmisivitate (Trupin, 1970; Constantinescu et. al., 1971).

Acest coeficient este un parametru al elasticității acviferului, utilizat în modelele matematice ale curgerii **nestaționare** și este definit, pentru mediile **nesaturate** cu relația (A., Silvan, 1967):

$$a_w = \frac{K_w}{c_w \cdot \rho_{us}}$$

în care

K_w - coeficient de hidroconductivitate /conductivitate hidraulică;

ρ_{us} - densitatea aparentă a terenului absolut uscat;

c_w - hidrocapacitate specifică a acviferului măsurată prin cantitatea de apă necesară pentru a schimba potențialul unității de masă a scheletului mineral solid cu o unitate:

$$c_w = \frac{dQ}{dH}$$

În raport cu **coeficientul specific de înmagazinare** coeficientul de hidroconductivitate în medii **saturate** este definit pentru **acvifere sub presiune** prin relația (V.N.Scelcacev):

$$a = \frac{K \cdot M}{S_e}$$

în care

K - conductivitatea hidraulică în mediu saturat;

M - grosimea acviferului sub presiune.

Pentru **acviferele cu nivel liber** este definit un parametru similar cunoscut sub denumirea **parametrul lui Bousinesque** (A., Gheorghe, 1973) sau **coeficient al variației de nivel** (Iazvin, 1961; Bindeman, 1962; Brown et al., 1972) cu relația:

$$a^* = \frac{K \cdot h_m}{n_s}$$

în care

h_m - grosimea medie a acviferului cu nivel liber;

n_s - coeficientul de cedare superficială

$$n_s = n_0 \cdot (1 - I)$$

n_0 - coeficientul de cedare totală

Pentru gradienti hidraulici $I < 0,001$, coeficientul de cedare superficială se poate considera invariabil la gradientul hidraulic și egal cu coeficientul de cedare totală (n_0)

Domeniile de variație ale difuzivității hidraulice se diferențiază în funcție de tipul granulometric al formațiunilor, gradul de saturare al acestora și tipul acviferelor (**Tabelul 6**).

Tabelul 6. Valori ale coeficienților de difuzivitate hidraulică

Tipul de teren	Nisip			Praf nisipos	Argila nisipoasă
	mare	mijlociu	fin		
$a [m^2 / zi]$	-	1000000	5000...1000000	1000	100...500
$a^* [m^2 / zi]$	1000...3000	500...2000	50...500	20...100	-

Pentru terenurile **saturate** valorile coeficienților de difuzivitate hidraulică sunt de la zeci de metri pătrați pe zi până la mii de metri pătrați pe zi pentru **acvifere cu nivel liber** și de la sute până la sute de mii de metri pătrați pe zi pentru **acvifere sub presiune**.

Coeficientul de difuzivitate hidraulică, în terenurile **nesaturate** variază mult cu umiditatea. Corelația între valorile coeficientului de difuzivitate hidraulică și umiditate (**Fig.3.47**) este de formă exponențială:

$$a_w = a_w^0 \cdot \exp[\beta \cdot (w - w^0)]$$

în care

a_w^0 - coeficientul de difuzivitate pentru $w = w^0$;

β - constantă adimensională.

Forma exponențială a corelației între coeficientul de difuzivitate hidraulică și umiditate rezultă din structura modelului matematic utilizat pentru metodele de determinare experimentală cu flux netaționar (R.Gardner, 1956, 1960).